

ตัวละครเอกในนวนิยายเรื่อง *จ๋าลักไไว้ในแผ่นดิน*: กลวิธีการสร้างตัวละครและปฏิสัมพันธ์กับบริบทสังคม *Protagonists in Jamlak Wai Nai Phandin:* The Creation of Characters and Social Interactions

ลักขณา ชาปู้ (Lakkhana Chapoo)¹

วรวรรธน์ ศรียาภัย (Warawat Sriyabhaya)²

วรัญญา ยิ่งยงศักดิ์ (Warunya Yingyongsak)³

ศราวุธ หล่อดี (Sarawut Lordee)⁴

Received: October 22, 2021

Revised: November 29, 2021

Accepted: December 20, 2021

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาตัวละครเอกในนวนิยายเรื่อง *จ๋าลักไไว้ในแผ่นดิน* ของ กฤษณา อโศกสิน 2 ด้าน คือ กลวิธีการสร้างตัวละคร และปฏิสัมพันธ์ของตัวละครกับบริบทสังคม ผลการศึกษาพบว่า ตัวละครเอกมี 2 ตัวละคร คือ เจ้าหญิงโสคนเทียเป็นตัวละครกัมพูชา และสุตัวละครไทย ด้านการสร้างตัวละคร ผู้ประพันธ์สร้างบุคลิกภาพภายนอกที่เหมาะสมกับชาติกำเนิดและบทบาทของตัวละคร โดยตัวละครฝ่ายหญิงสะท้อนลักษณะทางกายภาพของผู้หญิงกัมพูชา มีการแสดงบทบาทผู้นำที่เหมาะสมกับสถานภาพของเจ้าหญิง ตัวละครฝ่ายชายมีบุคลิกภาพภายนอกที่สอดคล้องกับอาชีพทหาร แต่ผู้ประพันธ์มุ่งนำเสนอบทบาททางทหารของตัวละครมากกว่าบุคลิกภาพภายนอก ด้านบุคลิกภาพภายในตัวละครทั้งสองเป็นผู้มีอุดมการณ์รักชาติ มีเขว้านปัญญา

¹ หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
Doctor of Philosophy (Thai), Faculty of Liberal Arts, Phayao University

^{2,3,4} คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
Faculty of Liberal Arts, Phayao University

และความสามารถ มีทัศนคติการมองชีวิตต่อตนเองและผู้อื่นอย่างเข้าใจ ด้านภูมิหลังและการแสดงบทบาทของตัวละคร มีความสอดคล้องกับแก่นเรื่อง คือ การให้ความสำคัญต่อชาติบ้านเมืองก่อนสิ่งใด ด้านปฏิสัมพันธ์ของตัวละครเอกกับบริบทสังคมมีความสัมพันธ์ในระดับบุคคล ระดับสังคม และระดับประเทศ โดยตัวละครทั้งสองเป็นตัวแทนของประเทศกัมพูชาและประเทศไทยในการถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ และการทำงานของทหารไทยในการปกป้องชายแดนไทย ด้วยความรักชาติและมีมนุษยธรรมสอดคล้องกับแก่นเรื่องและสาเหตุในการประพันธ์นวนิยาย

คำสำคัญ: จำหลักไว้ในแผ่นดิน, กลวิธีการสร้างตัวละคร, ตัวละครเอก, ปฏิสัมพันธ์บริบทสังคม

Abstract

The purposes of this research are to study the protagonists in the novel by Krisana Asoksin *Jamlak Wai Nai Phandin* regarding the creation of characters and their social interactions. The findings showed that there are two protagonists: Princess Sokontia from Cambodia and Sue from Thailand. With regard to the creation of characters, the author built personality traits that fit the protagonists' birth statuses and roles. The female protagonist reflects physical characteristics of Cambodian women. She also performs as the leader, which suits her royal status, whereas the male protagonist demonstrated personality traits that echo his military career. However, the author put an emphasis on his military role rather than his external personality. Concerning the internal personality, the two protagonists are patriotic, clever, and capable. They have an understanding attitude towards their lives and of others. In terms of backgrounds and roles, the portrayal of the protagonists is consistent with novel's theme of patriotism. Regarding the social interactions, the protagonists develop three levels of relationships: individual, social, and national. The two protagonists represent Cambodia and Thailand in conveying history and portraying the roles of Thai military

as being patriotic and humane, which reflects the original novel's key theme.

Keywords: *Jamlak Wai Nai Phandin*, Creation of Characters, Protagonists, Social Interactions

บทนำ

จำหลักไว้ในแผ่นดิน ผลงานการประพันธ์ของ กฤษณา อโศกสิน หรือนามจริง คือ สุกัญญา ชลศึกษ์ เป็นนวนิยายเรื่องยาวกว่า 800 หน้า ที่นำภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของประเทศกัมพูชาตั้งแต่พุทธศักราช 2518-2536 มาผสมผสานกับจินตนาการของผู้แต่ง นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับสงครามกลางเมืองที่เกิดขึ้นบนแผ่นดินกัมพูชาทำให้ประชาชนนับแสนต้องหนีจากแผ่นดินเกิดเข้ามายังแผ่นดินไทย เหตุการณ์ดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงปัญหาของประเทศกัมพูชาแต่ยังส่งผลถึงประเทศไทยทั้งด้านพื้นที่บริเวณชายแดนไทย รวมถึงความมั่นคงและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วย ผู้ประพันธ์ถ่ายทอดเรื่องราวดังกล่าวผ่านตัวละครที่เป็นเจ้าหญิงกัมพูชา ผู้ลี้ภัยสงครามเข้ามาตั้งหลักในประเทศไทย โดยมีทหารและรัฐบาลไทยคอยถวายความช่วยเหลือ ผู้ประพันธ์ใช้ตัวละครเอกเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำเสนอเนื้อหาวัตถุประสงค์ของเรื่องรวมถึงแก่นของเรื่อง คือ อุดมการณ์ความรักชาติและการมีมนุษยธรรมต่อเพื่อนร่วมโลก ตัวละครเอกจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการปูเรื่อง

ปฐมเหตุของนวนิยายเรื่องนี้เกิดจากพันเอกจงศักดิ์ พานิชกุล (ตำแหน่งในขณะนั้น) มีความประสงค์ถ่ายทอดให้คนไทยทราบเรื่องราวและการทำงานของทหารไทยในการปกป้องชายแดน ความตั้งใจนี้กลายมาเป็นโครงเรื่อง 3 หน้ากระดาษ มอบให้แก่ผู้ประพันธ์ จากจุดเริ่มต้นนี้นำไปสู่การลงพื้นที่เก็บข้อมูล ศึกษาเอกสาร สอบถามผู้รู้ด้วยความอุตสาหะของกฤษณา อโศกสิน จึงทำให้ได้นวนิยายที่ทรงคุณค่าทั้งด้านเนื้อหาสาระผนวกกับศิลปะการใช้ภาษาที่สละสลวยจึงทำให้นวนิยายเรื่อง *จำหลักไว้ในแผ่นดิน* ได้รับรางวัลดีเด่นประเภทนวนิยาย จากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และได้รับการประกาศยกย่องว่าเป็นหนังสือดีสำหรับเด็กและเยาวชน จากสมาพันธ์องค์กรเพื่อพัฒนาหนังสือและการอ่านเมื่อ พุทธศักราช 2542 (กฤษณา อโศกสิน, 2544, ภาคผนวก)

จำหลักไว้ในแผ่นดิน เป็นนวนิยายที่ถ่ายทอดมุมมองทางสังคมผ่านเหตุการณ์ครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ของประเทศกัมพูชาที่ส่งผลกระทบต่อประเทศไทย ตัวละครเอกเป็นตัวแทนของชาติทั้งสองที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อนำเสนอเหตุการณ์ความคิดและจิตใจของตัวละครตามแก่นของเรื่อง เนื้อหาของนวนิยายเรื่องนี้มีคุณค่าในเชิงความสัมพันธ์ระดับประเทศ แต่ยังไม่มีการศึกษาโดยเฉพาะในด้านตัวละคร ซึ่งการศึกษาตัวละครจะทำให้มองเห็นภูมิหลังชีวิต นำไปสู่การตัดสินใจในการกระทำบางอย่างของตัวละครทั้งในฐานะของบุคคลธรรมดา หรือบุคคลที่เป็นผู้นำระดับประเทศ โดยผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดการศึกษาตัวละครและแนวคิดเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวละครกับบริบทสังคมในการศึกษา หากเราสามารถถอดรหัสความหมายในการสร้างตัวละครและมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครกับสังคม ซึ่งเป็นสาระของผู้ประพันธ์ที่สื่อมายังผู้อ่านจะทำให้เรารู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของทหารไทย เข้าใจคนประเทศกัมพูชา นำไปสู่การเข้าใจและเห็นใจเพื่อนมนุษย์ได้กว้างขวางขึ้น สร้างทัศนคติที่ดีต่อประเทศเพื่อนบ้านทำให้เราอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติ ด้วยเหตุดังกล่าวการวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาตัวละครเอกจากนวนิยายเรื่อง**จำหลักไว้ในแผ่นดิน** ในด้านกลวิธีการสร้างตัวละครและปฏิสัมพันธ์ของตัวละครกับบริบทสังคม

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยใช้ข้อมูลต่าง ๆ มาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างตัวละคร

ธวัช ปุณโณทก (2527, หน้า 105) ได้ให้แนวคิดในการวิเคราะห์ตัวละครไว้ว่า การศึกษาบุคลิกของตัวละครสำคัญ ๆ ในเรื่องที่ผู้เขียนสร้างไว้อย่างมีชีวิตเพียงไร ตลอดจนการให้รายละเอียด ภูมิหลังของตัวละครเหมาะสมกับบทบาทที่ปรากฏอยู่ในท้องเรื่อง หรือมีบุคลิกภาพที่น่าสนใจแปลกใหม่ ควรแก่การยึดถือเป็นแบบฉบับเพียงไร นอกจากนี้ ท่วงที ท่าทาง คำพูดของตัวละคร สอดคล้องกับฐานะทางการศึกษา เศรษฐกิจ ฐานะทางสังคมของตัวละครเพียงไร ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้เขียนที่จะสร้างบุคลิกภาพของตัวละครให้สอดคล้องกันอย่างกลมกลืน ในการสร้างตัวละครที่เป็นแบบฉบับที่เป็นบุคลิกภาพในอุดมการณ์นั้นผู้เขียนได้สร้างไว้อย่างประณีตสมเหตุสมผลเพียงไร นอกจากนี้มีองค์ประกอบในการสร้างตัวละครที่ผู้อ่านต้องพิจารณาถึงที่ นพพร ประชากุล

(2552, หน้า 158-162) ได้กล่าวไว้ว่า แท้จริงแล้วตัวละครที่เราเห็นโลดแล่นอยู่ในนวนิยายนั้นเป็นเพียงภาพที่สร้างขึ้นจากองค์ประกอบต่าง ๆ และมีวิธีการนำเสนอให้ผู้อ่านรับรู้ ในการสร้างตัวละครหนึ่ง ๆ นักประพันธ์อาจใช้องค์ประกอบมากหรือน้อยแตกต่างกันไป ซึ่งนำเสนอในสองวิธีใหญ่ ๆ คือ การนำเสนอโดยตรง ข้อมูลมักเป็นองค์ประกอบพื้นฐานตัวละครนั้น ๆ ได้แก่ รายละเอียดเชิงทะเบียนประวัติ ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางจิตใจ วัตถุที่เกี่ยวข้องกับตัวละคร และการนำเสนอโดยอ้อม ซึ่งสอดแทรกอยู่ในการเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยผู้อ่านจะรู้จักตัวละครผ่านพฤติกรรม การกระทำ คำพูด ความรู้สึกนึกคิด ฯลฯ และผู้อ่านจะอนุมานสถานภาพ ลักษณะทางกายภาพ และอุปนิสัยใจคอของตัวละครเอาเอง

นอกจากแนวคิดด้านวรรณกรรมข้างต้นแล้ว แนวคิดที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์การสร้างตัวละครคือ แนวคิดเกี่ยวกับบุคลิกภาพ โดยจิราภา เต็งไตรรัตน์ และคณะ (2552, หน้า 322) ได้ให้ความหมายของบุคลิกภาพไว้ว่า เป็นการผสมผสานระบบต่าง ๆ ภายในตัวบุคคล ทั้งส่วนที่มองเห็นได้ชัดเจน เช่น การแต่งกาย รูปร่างหน้าตา ลักษณะการพูด ฯลฯ และระบบภายในซึ่งเห็นได้ไม่ชัดเจน เช่น ลักษณะอารมณ์ จิตใต้สำนึก วิถีคิด ความรู้สึก ค่านิยม ฯลฯ ประสบการณ์ พันธุกรรม การเรียนรู้ประสบการณ์วัยเด็ก ลักษณะสังคมวัฒนธรรม หลอมบุคคลแต่ละคนให้มีบุคลิกภาพแตกต่างกันออกไปจนมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน

เมื่อนำแนวคิดดังกล่าวมาศึกษาตัวละครในนวนิยายเรื่อง *จำหลักไว้ในแผ่นดิน* ผู้วิจัยจึงจำแนกกลวิธีการสร้างตัวละครเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ ภูมิหลังของตัวละคร บุคลิกภาพภายนอก บุคลิกภาพภายใน และบทบาทของตัวละคร

แนวคิดเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ของตัวละครกับบริบทสังคม

พระมหาสมทง ปัจจปาการี (2553, หน้า 184) ให้ความหมายของการปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ว่า หมายถึง ข้อผูกพันที่มีต่อกันทางสังคมที่เหมือนกันและแตกต่างกัน อีกนัยหนึ่งการปฏิสัมพันธ์ หมายถึง การกระทำระหว่างกันของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ในสังคม การกระทำของมนุษย์แต่ละคนจึงมีความสัมพันธ์กับการกระทำของคนอื่น ๆ ในสังคม เป็นต้น ในด้านปฏิสัมพันธ์ของตัวละครกับบริบททางสังคม คือ การกระทำ การแสดงออกและการสื่อสารต่าง ๆ ที่ตัวละครเอกร่วมกับสังคมโดยผ่านการนำเสนอของผู้ประพันธ์ สอดคล้องกับวิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2541, หน้า 196-199) ได้กล่าวถึง

วรรณคดีกับสังคมว่า กวีแม้เป็นเพียงคนเดียวก็เปรียบเสมือนสามคน คือ เป็นผู้แต่ง เป็นบุคคลในรุ่นหรือสมัยนั้น อีกทั้งเป็นพลเมืองด้วย โดยมีสิ่งแวดล้อมการเมืองเศรษฐกิจแตกต่างกันไปแต่ละสมัย การพิจารณา กวีนิพนธ์เล่มใดเล่มหนึ่งสามารถมองได้ 3 แง่ ได้แก่ แง่ศิลปะ แง่หลักฐานในการพรรณนาความเป็นไปสมัยนั้น และแง่อุดมคติ ซึ่งเป็นแง่ที่กวีมีอิทธิพลต่อสังคม บางครั้งผู้แต่งอาจไม่ได้แสดงอุดมคติโดยตรง แต่เราสามารถพิจารณาได้จากการเลือกคัดตัดตอนจากเหตุการณ์ ทางเสียงตัวละคร ซึ่งเราอาจอนุมานได้ว่าเขาเห็นโลกและชีวิตเป็นอย่างไร

ความสัมพันธ์ของตัวละครเอกกับสังคมมีหลายมิติ ซึ่งผู้วิจัยได้ประยุกต์แนวคิดของแซนเดน (1990 อ้างถึงใน พระมหาสนอง ปัจโจปการี 2553, หน้า 201-202) ที่แสดงแนวโน้มการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมไว้ 2 ระดับ คือ การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระดับจุลภาค เป็นความสัมพันธ์ของสังคมที่มีขนาดเล็ก การปฏิสัมพันธ์เป็นแบบส่วนตัวสร้างความผูกพันต่อกันจนเกิดลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ เช่น ครอบครัว หมู่บ้าน และชุมชนระดับท้องถิ่น และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระดับมหัพภาค เป็นปฏิสัมพันธ์กว้างขวางและเป็นสากล เป็นสังคมขนาดใหญ่ ได้แก่ การปฏิสัมพันธ์ระดับชาติ การปฏิสัมพันธ์ระดับโลก และการปฏิสัมพันธ์ของชาวโลกกับดาวดวงอื่นในจักรวาล

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ของตัวละครเอกกับบริบทสังคมโดยแบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ระดับบุคคล ปฏิสัมพันธ์ระดับสังคม และปฏิสัมพันธ์ระดับประเทศ

เนื้อเรื่องย่อ จำหลักไว้ในแผ่นดิน

จำหลักไว้ในแผ่นดิน เริ่มต้นเหตุการณ์เมื่อ พ.ศ. 2518 ที่เขมรแดงเข้ายึดกรุงพนมเปญ จึงทำให้เจ้าหญิงโสคนเทียและพระญาติต้องลี้ภัยออกจากประเทศกัมพูชาเข้ามาที่ประเทศไทยเพื่ออาศัยและใช้เป็นเส้นทางผ่านไปประเทศฝรั่งเศส ทั้งหมดมานอนสลบอยู่ที่ไร่ของนายสมผล ที่นั่นทำให้เจ้าหญิงโสคนเทียทรงได้พบกับสุ (พลโทสรคม) นายทหารไทยที่ปลอมตัวเพื่อปฏิบัติหน้าที่อยู่ในพื้นที่ความใกล้ชิดและความดีของสุทำให้เจ้าหญิงโสคนเทียทรงมีความพอพระทัยอยู่ลึก ๆ โดยที่เจ้าหญิงไม่รู้เลยว่าสุมีความหลังกับรักครั้งเก่า เจ้าหญิงโสคนเทียมีเพื่อนคนไทยที่รักกันมากและติดต่อกันตลอด คือ มณฑาทอง ผู้คอยให้คำปรึกษาทั้งปัญหาบ้านเมืองรวมถึงปัญหาหัวใจที่มีต่อสุด้วย ตั้งแต่เข้ามาที่ประเทศไทยเจ้าหญิงต้องเสด็จไปมาระหว่างประเทศไทยกับ

ต่างประเทศเพื่อร่วมหาหรือในการหาทางออกให้แก่ประเทศกัมพูชา ขณะนั้นสุได้เข้าไปบัญชาการรบร่วมกับกองกำลังทหารของเขมร ขณะเดียวกัน มณฑาทอง คนรักเก่าของสุ ได้หย่ากับสามีชาวต่างประเทศและเข้ามาช่วยงานในศูนย์อพยพ ทำให้สุและมณฑาทอง ได้พบกันอีกครั้ง ทั้งสองสานความสัมพันธ์กันใหม่ ทำให้เจ้าหญิงทรงเสียพระทัยอย่างยิ่ง เพราะทหารที่พระองค์ทรงหลงรัก คือ คนรักของเพื่อน ความผิดหวังครั้งนี้ทำให้เจ้าหญิง กับเพื่อนไม่อาจสนิทใจกันได้ดังเดิม แต่การแก้ไขปัญหามันยังทำให้เจ้าหญิง ทรงได้พบสุขอยู่เสมอซึ่งพอเป็นความสุขของพระองค์อยู่บ้าง ในที่สุดประเทศกัมพูชาก็ได้รับความช่วยเหลือจากต่างชาติหลายฝ่ายที่เข้ามาช่วยเหลือคลายเหตุการณ์ในประเทศ ส่วนความรักของเจ้าหญิงโสคนเทียและสุก็ต้องจบลงบนมิตรภาพระหว่างประเทศเช่นกัน

วิธีการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (qualitative research) การคัดเลือกตัวละครเอกที่ใช้ในการศึกษา ใช้หลักการคัดเลือกตามทฤษฎีของ นุกุลกิจ (2537, หน้า 104) ได้อธิบายความหมายตัวละครเอกว่า หมายถึง ตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง หรือตัวละครที่เป็นศูนย์กลางเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมด จากคำอธิบายดังกล่าวจึงได้ตัวละครเอก 2 ตัวละคร ได้แก่ เจ้าหญิงโสคนเทีย และสุ (พลโทสรคม) เนื่องจากเจ้าหญิงโสคนเทียเป็นตัวละครสำคัญที่ลี้ภัยสงครามเข้ามาในประเทศไทย เป็นตัวละครศูนย์กลางของเรื่องที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามมา ส่วนตัวละคร สุ (พลโทสรคม) ทหารไทยผู้คอยถวายความอารักขา ร่วมวางแผนการรบกับทหารกัมพูชา กระทั่งถึงตอนจบของเรื่อง คือ การส่งผู้ลี้ภัยชาวกัมพูชากลับประเทศ ซึ่งสุเป็นตัวละครสำคัญที่ปรากฏตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง งานวิจัยนี้จึงวิเคราะห์ตัวละครเอก 2 ตัวละคร โดยศึกษาวิเคราะห์จากตัวบทด้วยวิธีการตีความ สังเกตพฤติกรรมการแสดงออกของตัวละคร บทบรรยาย บทสนทนา โครงเรื่องและแก่นเรื่อง จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูล 2 ด้าน คือ ด้านกลวิธีการสร้างตัวละครเอก ภายใต้กรอบแนวคิดการสร้างตัวละคร 4 ประเด็น ได้แก่ ภูมิหลังของตัวละคร บุคลิกภาพภายนอก บุคลิกภาพภายใน และ บทบาทของตัวละคร และด้านปฏิสัมพันธ์ของตัวละครกับบริบทสังคม ภายใต้กรอบแนวคิดความสัมพันธ์ทางสังคมโดยแบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ระดับบุคคล ปฏิสัมพันธ์ระดับสังคม และปฏิสัมพันธ์ระดับประเทศ จากนั้นผู้วิจัยตรวจสอบ

ความครอบคลุมของประเด็นในการวิเคราะห์และผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตรวจสอบสามเส้า โดยวิธีการทบทวนข้อมูล (review triangulation) โดยส่งข้อมูลให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาตรวจสอบจากนั้นปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis) และยกตัวอย่างประกอบ

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยโดยแบ่งเป็น 2 ด้าน คือ ด้านกลวิธีการสร้างตัวละครเอกในนวนิยายเรื่อง *จำหลักไว้ในแผ่นดิน* และด้านภูมิสัมพันธ์ของตัวละครเอกกับบริบททางสังคมในนวนิยายเรื่อง *จำหลักไว้ในแผ่นดิน* ดังนี้

กลวิธีการสร้างตัวละครเอกในนวนิยายเรื่อง *จำหลักไว้ในแผ่นดิน*

การวิเคราะห์กลวิธีการสร้างตัวละครเอกในนวนิยายเรื่อง *จำหลักไว้ในแผ่นดิน* มี 4 ประเด็น คือ ภูมิหลังของตัวละคร บุคลิกภาพภายนอก บุคลิกภาพภายใน และการแสดงบทบาทของตัวละคร ดังนี้

1. ภูมิหลังของตัวละคร เบื้องหลังอุดมการณ์รักชาติ

โดยธรรมชาติแล้วความรักชาติย่อมเกิดมาพร้อมกับมนุษย์ทุกคน เพียงแต่ว่ามากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมและสิ่งที่สนับสนุนอุดมการณ์นั้นให้เข้มข้นหรือจางลงแตกต่างกันไป เจ้าหญิงโสคนเทียและสุ มีสถานภาพเป็นประชากรของประเทศตน มีปฐมแห่งความรักชาติในจิตใจอยู่แล้ว เมื่อพิจารณาภูมิหลังของชีวิตพบว่า เป็นสิ่งสนับสนุนให้ตัวละครกระทำและมีอุดมการณ์ความรักชาติที่แข็งแกร่งขึ้น

เจ้าหญิงโสคนเทีย มีบิดาเป็นสมเด็จพระองค์หนึ่ง มารดาเป็นลูกของคหบดีในพมเปญที่มีต้นตระกูลเป็นช่างในการก่อสร้างนครวัด เจ้าหญิงโสคนเทียจึงเป็นผู้สืบเชื้อสายจากกษัตริย์และศิลปิน เป็นดั่งตัวแทนเชื้อสายของความรุ่งโรจน์ในอดีตและผู้ดำรงชาติปัจจุบัน เจ้าหญิงเสด็จไปศึกษาต่างประเทศตั้งแต่พระชันษา 16 ปี และเสด็จกลับมายังประเทศกัมพูชาเมื่อพระชันษา 23 ปี โดยสำเร็จการศึกษาด้านกฎหมายจากประเทศฝรั่งเศส ทรงได้รับการอบรมและมีทัศนคติบางอย่างเหมือนชาติตะวันตก เมื่อเสด็จกลับมายังประเทศกัมพูชาที่ขณะนั้นเริ่มเกิดเหตุการณ์ไม่สงบภายในประเทศ

ตั้งแต่ปัญหาจากการปกครองของรัฐบาลภายใต้การนำของนายพลลอน นอล และการที่ เขมรแดงจะเข้ายึดกรุงพนมเปญทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน ในขณะที่สมเด็จพระนโรดมสีหนุถูกลดบทบาทลง จึงทำให้เจ้าหญิงซึ่งอยู่ฝ่ายสนับสนุนสมเด็จพระนโรดมสีหนุ ทรงเข้าร่วมฝึกกับขบวนการกู้ชาติ ทรงได้รับการอบรมบ่มเพาะทั้งกายและใจให้พร้อม สำหรับการกอบกู้ประเทศกัมพูชาไปสู่ภาวะปกติสุข เมื่อ พ.ศ. 2518 เขมรแดงเข้า ยึดครองกรุงพนมเปญ จึงทำให้ครอบครัวของเจ้าหญิงต้องหนีมายังประเทศไทย ก่อนที่จะออกมามารดาของเจ้าหญิงโสคนเทียถูกเขมรแดงจับตัวไปซึ่งคาดว่าจะเสียชีวิตแล้ว เจ้าหญิงโสคนเทียเสด็จเข้ามาตั้งหลักที่ประเทศไทยเพื่อดำเนินการกู้ชาติของพระองค์ จากภูมิหลังของเจ้าหญิงโสคนเทียในฐานะของชนชั้นผู้นำการเห็นประชาชนของพระองค์ เดือดร้อนได้รับทุกข์ทั้งกายใจ ไร้ที่อยู่ พลเมืองมีความแตกแยกกัน ย่อมเป็นความเจ็บปวด อย่างยิ่ง ผวนกับการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักจากเหตุการณ์ครั้งนี้ยิ่งเป็นพลังผลักดัน ให้เจ้าหญิงโสคนเทียทุ่มเทกายใจทั้งหมดเพื่อกอบกู้ชาติ

สุ หรือ พลโทสรคม คือ ทหารไทยผู้กำพร้าบิดา เขาเคยผิดหวังด้านความรัก จากการที่ถูกแม่ของฝ่ายหญิงขอไม่ให้ติดต่อกับลูกสาวอีกเนื่องด้วยฐานะและยศตำแหน่ง ที่ย่นย่อ ทำให้เขาเสียใจอย่างยิ่งจึงเลิกติดต่อกับภรรยาของ โดยที่ฝ่ายหญิงก็มิรู้สาเหตุ เขากลายเป็นคนติดสุรา และย้ายไปอยู่กับหญิงสาวพาร์ตเนอร์ใช้ชีวิตแบบไร้จุดหมาย แต่โชคดีที่มีพันเอกสงวนศักดิ์ ผู้เป็นหัวหน้าได้พาเขาออกจากชีวิตที่เสื่อมโทรมนั้น โดยมอบหมายให้เขาไปปฏิบัติงานสำคัญของชาติด้วยการเป็น “ทหารสายข่าวลับ” การปฏิบัติหน้าที่และได้รับการอบรมชี้แนะจากหัวหน้าทำให้เขากลายเป็นผู้ที่ยอม สละตัวเองเพื่อชาติบ้านเมืองก่อนสิ่งใด

นอกจากนี้ การสร้างภูมิหลังด้านความรักของตัวละครทั้งสอง คือ ความไม่สมหวัง ในความรัก เป็นอีกปัจจัยที่ทำให้ตัวละครอุทิศตนเพื่อประเทศชาติได้สะดวกยิ่งขึ้น โดยเจ้าหญิงโสคนเทียทรงเคยมีคนรักเป็นชาวฝรั่งเศสแต่ก็ต้องแยกจากกัน ต่อมา ทรงพบรักกับคนกัมพูชาด้วยกันแต่ฝ่ายชายก็ได้เสียชีวิตไป ในขณะที่สุมีความผิดหวัง จากความรักดังที่ได้กล่าวแล้ว การที่ตัวละครทั้งสองไม่มีพันธะทางครอบครัวและคนรัก จึงทำให้สามารถทุ่มเทกำลังเพื่อชาติได้เต็มที่โดยไม่ต้องห่วงหาพัวพัน

2. บุคลิกภาพภายนอกของตัวละคร

บุคลิกภาพภายนอก เป็นองค์ประกอบที่ กฤษณา อโศกสิน นำมาใช้ในการเสริมภาพลักษณ์สำคัญของตัวละครเอกโดยมีความสอดคล้องกับภูมิหลังและบทบาทของตัวละครเพื่อให้มีความสมจริง ดังนี้

เจ้าหญิงโสคนเทีย มีเชื้อชาติกัมพูชา ผู้ประพันธ์ได้สร้างลักษณะภายนอกของเจ้าหญิงที่สะท้อนลักษณะทางกายภาพของผู้หญิงกัมพูชา คือ เป็นหญิงสาวสวย คมเข้ม ผิวสองสีเนียนสวย สวมฉลองพระองค์ที่รักษาวินัยธรรมกัมพูชาอยู่เสมอ โดยการสวมเสื้อผ้าไหมหรือฝ้าย นุ่งซิ่น เก้าผม ในขณะเดียวกันเมื่อทรงต้องเข้าสังคมก็สามารถแต่งกายได้ทันสมัยเนื่องจากเคยใช้ชีวิตอยู่ในประเทศที่มีชื่อเสียงในด้านแฟชั่น ดังตัวอย่าง

...เสื้อสีดำที่หล่อนสวมแม้จะยับยู่ยี่แถมยังมีกลิ่นเหม็นอับ หากก็เห็นได้ชัดว่า เดิมทีนั่นคงเป็นฝ้ายเนื้อดี เมื่อซักอย่างพิถีพิถัน และรีดเรียบ ผมเกลี้ยงขึ้นโปมนเป็นมวยสวย ปักปิ่นทองลงยาฝังอัญมณีสีต่าง ๆ ชายผ้าขึ้นสีน้ำตาลอมแดงของหญิงสาว สะพรั่งด้วยลวดลายที่เขาเคยเห็นมาบ้างแถวจังหวัดอุบลราชธานี สีเขียวหัวเปิดอันแกมอยู่คล้ายเนื้อไหมที่เรียกว่าซิ่นพระตะบอง เป็นไหมงามเนื้อละเอียดหอมมือ ผากความเป็น “เขมร” ไว้บนเส้นสายอันสอดคล้องความเป็นเขมรที่ไม่เหมือนใคร ไม่เหมือนไทย ไม่เหมือนทั้งลาวและญวน...

(กฤษณา อโศกสิน, 2544, หน้า 12)

ตัวอย่างการสวมฉลองพระองค์ร่วมสมัย เช่น

“ร่าง ๆ หนึ่งจึงเอียงกรายลงมา ทรงอยู่ในกางเกงไหมขายาว สีเทาเงิน เชื้อตไหมดำแขนสั้นเก็บชายไว้ในกางเกง พระเกศารวบตั้ง แต่ถักเป็นเปียเดี่ยวยาว รัดยางแล้วผูกโบก้ามะหยี่ดูเป็นเด็กสาวสมัยใหม่ มากกว่าจะเป็นเจ้าหญิง”

(กฤษณา อโศกสิน, 2544, หน้า 151)

นอกจากฉลองพระองค์ของเจ้าหญิงที่ดำรงไว้ซึ่งความเป็นหญิงสาวกัมพูชาแล้ว ผู้ประพันธ์ยังสอดแทรกกลิ่นอายของบรรยากาศเขมรสมัยโบราณที่อบอวลด้วยดอกไม้และกลิ่นเครื่องเทศในการประกอบพิธีกรรมผ่านกลิ่นประจำพระองค์ของเจ้าหญิงไว้ตลอดเรื่อง ดังข้อความตัวอย่าง

“...กลิ่นหอมอ่อน ๆ คล้ายกลิ้งดอกไม้ปนกลิ้งเครื่องเทศ
กรุ่นจากผ้าผมหล่อนโชนมาสัมผัสจมูก”

(กฤษณา อโศกสิน, 2544, หน้า 19)

นอกจากการเสริมบุคลิกภาพแล้ว ผู้เขียนยังเชื่อมโยงกลิ่นให้มีความสัมพันธ์
กับชื่อของเจ้าหญิง คือ

“อย่างชื่อนี้ก็เหมือนกัน โสคนเทีย มาจากคำว่า สุนัข
สุนธา สุนธิ์”

“แปลว่าอะไรล่ะครับผม” เขาเสแสร้งแกล้งไม่รู้ตามเคย

“ก็แปลว่าเครื่องหอมหรือกลิ่นหอมไงจ๊ะ อองเคียะ”

(กฤษณา อโศกสิน, 2544, หน้า 119)

นอกจากนี้ “กลิ่น” ยังใช้ในการเปรียบเทียบกับกระทำให้ประเทศชาติ
ของเจ้าหญิงที่เหมือนกลิ่นของดอกไม้ ดังข้อความตัวอย่าง

“ความรักชาติของเจ้าหญิง จะเปรียบไปถึงประหนึ่งบุปผชาติ
อันบานขยายอยู่ในพระกลด ยากจะมีผู้ใดแลเห็นและล่วงรู้ ครั้นอยู่
มาวันหนึ่ง กลิ่นหอมของไม้ดอกอันหอมแรงหอมทน ได้พ่นออกมา
จรรยจรในอากาศ ประสาทความปิติที่มีใช้เพียงองค์เอง หากเปรมปลื้ม
ทั่วไปในหมู่ชน”

(กฤษณา อโศกสิน, 2544, หน้า 235-236)

จากข้อความนี้เห็นได้ว่า ผู้ประพันธ์ตั้งใจสร้างความเชื่อมโยงของกลิ่นกาย
ชื่อ และพฤติกรรมของตัวละครให้สอดคล้องกันเพื่อเป็นการยกย่องความงาม และความดี
ของเจ้าหญิงกัมพูชา

สุ (พลโทสรคม) ผู้ประพันธ์ไม่ได้เน้นลักษณะทางกายภาพของตัวละครสุ
ที่ชัดเจน แต่สร้างการแสดงออกที่บ่งบอกถึงความเป็นทหารผ่านศึกหน้าทำทาง ความคิด
และคำพูด ในตอนต้นเรื่อง สุ ทำหน้าที่เป็นทหารสายข่าวลับจึงต้องปลอมตัวไปทำสวน
ทำไร่อยู่กับนายสมผล แต่งกายอย่างชาวไร่ทั่วไป แต่บุคลิกที่ผู้ประพันธ์วางไว้ไม่อาจ
ปกปิดฐานะอันแท้จริงของสุให้พ้นไปจากสายตาของเจ้าหญิงโสคนเทียได้ ดังตัวอย่าง

“พรุ่งนี้ค่อยไป” เขาค่อนข้างออกคำสั่ง หญิงสาวคิดขณะฟัง
ปลายเสียงของสุ ไม่รู้สีกว่าเหมือนชาวไร่ เขาอาจเป็นผู้ชายเอาแต่ใจ
หล่อ่นึกในใจยามมองจ้อง กังวานและสำเนียงไม่เหมือนนายสมผล
ไม่เหมือนลูกชายเจ้าของบ้านที่เรียกกันว่าสี ที่มีชื่อเต็มว่า คำสี เขาเหมือน
คนมีการศึกษา เพียงแต่หญิงสาวสบตาอย่างพิลึก เขาสังเกตหล่อนได้
หล่อนก็สงสัยเขาเช่นกัน เพียงแต่เขาจะไม่อยู่ในชุดนี้ เสื้อกางเกง
กระดุมกระด้าง ผมเผ้าคล้ายสกปรก สู้ก็คงจะเป็นใครอีกคนหนึ่ง

(กฤษณา อโศกสิน, 2544, หน้า 31)

ในด้านรูปร่างหน้าตา ผู้เขียนเพียงแต่บรรยายภาพของสุที่ถูกบ่มเพาะด้วย
วันเวลา และประสบการณ์ให้กล้าและแกร่งขึ้น เป็นนายทหารที่ผ่านสมรภูมิอันยาวนาน
เติบโตทั้งกายและจิตใจไปพร้อมกับเรื่องราวในนวนิยายที่ใช้เวลาในการดำเนินเรื่อง
ยาวนานถึง 18 ปี ดังข้อความตัวอย่าง

“ผู้ชายในอดีตสมบูรณ์ขึ้นทำให้เรือนกายดูสูงใหญ่ ผิวคล้ำ
กว่าครั้งก่อน เวลาที่ผ่านมา พาเอาการต่อสู้ชีวิตมารินเต็มไว้ในเนื้อตัว
ในท่าทีและบุคลิกภาพจนเต็มเปี่ยม กลายเป็นชายหนุ่มใหญ่ผู้เต็มเปี่ยม
ด้วยบรรยากาศของประสบการณ์”

(กฤษณา อโศกสิน, 2544, หน้า 542-543)

3. บุคลิกภาพภายในของตัวละคร

จากการศึกษาบุคลิกภาพภายในของตัวละครเอก พบว่า ผู้ประพันธ์สร้าง
เจ้าหญิงโสคนเทียและสุให้มีบุคลิกภาพภายในที่โดดเด่นและทรงพลังในด้านต่าง ๆ ได้แก่
อุดมการณ์รักชาติ เขาวนปัญญาและความสามารถ อารมณ์ และทัศนคติต่อชีวิต ดังนี้

3.1 ด้านอุดมการณ์รักชาติ ตัวละครเอกในเรื่องมีเป้าหมายของการทำงาน
ที่แตกต่างกัน แต่มีอุดมการณ์เดียวกัน โดยเจ้าหญิงโสคนเทียต้องการกอบกู้ชาติของ
พระองค์จากการครอบครองของเขมรแดงภายใต้การหนุนของจีนและเวียดนาม
ความเจ็บปวดจากข้าศึกภายนอก ยังไม่ทำให้ทุกขุทรมานพระทัยเท่ากับความแตกแยก
ของคนในชาติเดียวกันที่ส่งผลต่อประชาชนผู้บริสุทธิ์ให้ได้รับทุกขเวทนาทางกาย
ที่ต้องระเห่ร้อนและทางใจที่คนในชาติเดียวกันเช่นฆ่ากันเอง ดังตัวอย่างที่เจ้าหญิง
ทรงเขียนจดหมายถึงมณฑาทองบอกเล่าเหตุการณ์

“...คนไข้ทั้งชายหญิงและเด็กอยู่ในชุดนอนของโรงพยาบาลจำนวนน้อย ๆ คนค่อย ๆ เดินอย่างกระปรกกระเปรี้ยง เบียดเสียดกันออกจากโรงพยาบาลท่ามกลางแสงแดดที่ร้อนระอุ ด้วยดวงอาทิตย์ยามเที่ยงวันกลางฤดูแล้งที่มีอุณหภูมิสูงกว่า 100 ฟาเรนไฮต์ สำหรับคนไข้ที่นอนแบ็บอยู่กับเตียงไม่สามารถลุกขึ้นได้ ก็มีญาติมิตรหามหรือเข็นเตียงออกมา บางคนถือขวดน้ำเกลือที่มีสายยางห้อยติดอยู่กับตัวคนไข้ มีผู้ชายคนหนึ่งอุ้มลูกชายที่เป็นหนุ่มมากแล้วเขาถูกตัดขาทั้งสองข้าง มองเห็นผ้าพันที่ห่อปลายขาหลุดลุ่ยโซกเลือด ชาวากล่าวว่า ลูกชายของชายนั้นร้องบอกรักษา ‘อย่าเอาผมไปด้วยเลย ผมเสียดีกว่า โปรดฆ่าผมที’ ฉันท่านไปพร้อมกับเจ็บขา รู้สึกเจ็บเสียวที่ขาสองข้างขึ้นมาทันควัน คงจะเจ็บแทนเขาอย่างมากมาย ความเจ็บนี้แล่นลี้ดิ่งลึกจนสามารถเข้าใจเสียงตะโกนของเขาที่บอกเขมรแดงว่า ‘โปรดฆ่าผมที’ ได้อย่างปวดร้าวลึกซึ้ง แต่ฉันก็ไม่มีน้ำตาจะ给他 หรือใครคนไหนอีกต่อไปแล้ว เวลานี้ น้ำตาทุกหยดของฉันหมดลงแล้วจริง ๆ”

(กฤษณา อโศกสิน, 2544, หน้า 111)

นอกจากนี้ ผู้ประพันธ์ยังได้แสดงอุดมการณ์ของเจ้าหญิงโสคนเทียผ่านความรู้สึกของพระองค์ที่ทรงต้องมีชีวิตอยู่เพื่อประเทศชาติ ดังตัวอย่างจดหมายที่ทรงเขียนถึงมณฑาทอง

“...คงต้องบอกเธอเลยละว่า การมีชีวิตบางครั้งเราก็ต้องกััดฟัน ออดทน อटकั๊น แล้วพยายามบอกตัวเองซ้ำแล้วซ้ำเล่าว่าเรายังจำเป็นต้องอยู่ บางทีก็ไม่ใช่อุอยู่เพื่อตัวเอง หรือเพื่อใครคนใดคนหนึ่ง แต่อยู่เพื่อใครหลายคน อยู่เพื่อมาตุภูมิ”

(กฤษณา อโศกสิน, 2544, หน้า 108-109)

ส่วนตัวละครสุ่นั้น ทุกการกระทำและความคิดเป็นไปเพื่อปกป้องชาติบ้านเมืองก่อนสิ่งใด ดังข้อความตัวอย่าง

“ผมเข้าใจท่านดี ท่านรักชาติของท่าน ผมก็รักชาติของผม
เราต่างก็พยายามทุกวิถีทางที่จะป้องกันภัยอันตรายที่จะเข้ามา
ทำร้ายชาติของเราจนบาดเจ็บ...”

(กฤษณา อโศกสิน, 2544, หน้า 127)

จากข้อความตัวอย่าง แสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์ที่มุ่งมั่นของตัวละครสุ
ผ่านบทสนทนา นอกจากนี้ ความรักชาติของตัวละครเป็นไปอย่างมีเหตุผลไม่ใช่ว่าจะเข้าข้าง
ประเทศชาติของตนแบบหลงชาติ เพราะเข้าใจความหลากหลายของคนในประเทศ
ตนเองและทุกที่ ที่ย่อมมีทั้งคนดีและคนไม่ดี ดังตัวอย่างบทสนทนายระหว่างเจ้าหญิง
โสคนเทียและสุ

...คำว่าชาตินิยม ไม่ควรมีอิทธิพลเหนือความเป็นธรรม
“ทุกประเทศมีปลาเน่า” ทรงตอบทันควัน

“ชะแมร์ก็มีไทยก็มี ประเทศไหน ๆ ก็มี เมื่อมีขึ้นแล้ว
นั่นคือเรื่องที่ปลาดี ๆ ต้องขมขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าแก้ความเน่า
ไม่ตก ขูดรากถอนโคนไม่ได้ ปล่อยความเน่าให้ลุกลามจนทำลาย
ปลาดี มันก็คือโศกนาฏกรรมของเรา”

“ท่านน่าจะเก็บแต่ความดีของคนไทยไว้จดจำ ความร้าย
ของทหารไทยที่ทำกับเขมร เป็นต้นว่าตัดหัวเขมรไปต้มแล้ว
เอาหัวกะโหลกมาวางหน้าเบมแล้วเลยเป็นบ้าไปนั้น อย่าทรง
ถือสา” เขาพูดตอบอย่างวิงวอน ด้วยนึกรู้ทรงเจ็บปวดหลายเรื่อง
“กระหม่อมเอง จะไม่ยอมให้ตัวเองเที่ยวทำร้ายใครโดยใช้ความแค้น
นำหน้า เราต่างก็รักชาติด้วยกัน แต่กระหม่อมไม่หลงชาติ”

(กฤษณา อโศกสิน, 2544, หน้า 385)

จากข้อความตัวอย่าง เห็นได้ว่าเจ้าหญิงโสคนเทียและสุรู้สถานการณ์
ระหว่างไทยและกัมพูชาที่มีทั้งด้านบวกและด้านลบต่างก็เคยทำให้อีกฝ่ายเจ็บปวดทั้งสอง
จึงพยายามสนทนากันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย และเข้าใจซึ่งกันและกัน เป็นการแสดงถึง
ความรักชาติที่มีเหตุผล

3.2 ด้านเขาวนปัญญาและความสามารถ ตัวละครเอกในเรื่อง *จำหลักไว้*
ในแผ่นดินเป็นตัวละครที่ช่างสังเกต มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาตามบทบาทของตน

โดยเจ้าหญิงโสคนเทียทรงมีความสามารถทางการทูต การเจรจา ได้เข้าร่วมการประชุมกับนานาชาติอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการอยู่เสมอ พระองค์เสด็จระหว่างประเทศไทย ยุโรป และภูมิภาคอาเซียนเพื่อให้ได้รับความช่วยเหลือ ในขณะที่ผู้มีความสามารถด้านทหารที่โดดเด่น มีไหวพริบปฏิภาณและจิตวิทยาในการรบทำให้ได้รับความไว้วางใจ เป็นที่ปรึกษาการยุทธของทหารเขมรฝ่ายสมเด็จพระนโรดมสีหนุ เป็นผู้วางแผนและร่วมรบกับทหารเขมรอยู่ระยะเวลาหนึ่ง

3.3 ด้านอารมณ์ อารมณ์ คือ ความรู้สึก นิสัยใจคอ รวมถึงอรรถาธิบายของตัวละคร ในภาวะปกติตัวละครทั้งสอง มีการบริหารจัดการอารมณ์และอดทนอดกลั้นต่อสถานการณ์ที่กดดันได้เป็นอย่างดี แต่ในการสนทนาบางสถานการณ์ที่เล็ดรักชาติของทหารไทยและเจ้าหญิงของกัมพูชาเข้มข้น ส่งผลให้ตัวละครต้องควบคุมอารมณ์ของตนเองเพื่อรักษาความสัมพันธ์อันดีไว้ แม้ตัวละครจะมีฐานะทางอารมณ์ที่ดี แต่ผู้ประพันธ์ก็สร้างตัวละครให้มีชีวิตจิตใจเหมือนคนในชีวิตจริงในด้านความรัก โดย สุ เป็นผู้ชายที่ไม่มีความรักมานาน เมื่อได้พบเจ้าหญิงจึงทำให้จิตใจหวนไหวอยู่บ่อยครั้ง และบางครั้งก็เกือบพลาดพลั้งไปแต่อาศัยความอดทนและความเกรงถึงผลกระทบที่จะตามมาทำให้รักษาดนรอดพ้นมาได้ ดังตอนที่เขาไปส่งเจ้าหญิงโสคนเทียที่ห้องนอน จากนั้นพระองค์ทรงเปิดเผยความในใจว่ารู้สึกกับเขาอย่างไร น้ำตาของเจ้าหญิงทำให้จิตใจของเขาหวนไหวอย่างมากดังข้อความตัวอย่าง

ทรงมองเขาอย่างวิงวอน ประกายอัสสุชลาวไว ใจของ
สรคมเด่นแรง สั่งตนเองอย่างเด็ดเดี่ยวว่าต้องรีบออกไปเสียจาก
ที่นี่ เดียวนี้ “เชื้อกระหม่อมเถอะ ‘ผู้ชายคนนั้น’ ไม่มีความสำคัญ
ไปกว่ากัมพูชา เชื้อกระหม่อม”

(กฤษณา อโศกสิน, 2544, หน้า 670)

จากบทสนทนา สุกกล่าวถึง “ผู้ชายคนนั้น” ที่เจ้าหญิงรักซึ่งก็คือ ตัวเขาเอง แต่เสียงที่จะพูดโดยตรงเพราะจะทำให้เจ้าหญิงเสียใจมากขึ้น ข้อความดังกล่าวเขาไม่ได้เตือนเพียงเจ้าหญิงให้รู้พระองค์ว่าทรงกำลังทำอะไรซึ่งอาจส่งผลกระทบต่ออนาคตและประเทศชาติ แต่เขากำลังเตือนสติตัวเองด้วย นับว่าเขามีสติในการควบคุมอารมณ์ในยามคับขันได้เป็นอย่างดี

ด้านเจ้าหญิงโสคนเทีย แม้จะมีความเข้มแข็งของชัตติยานารี แต่เรื่องความรักทำให้อารมณ์ของพระองค์อยู่เหนือเหตุผลในบางครั้ง เช่น ตอนที่ทรงคิดถึงจะเข้าไปท่ามกลางสนามรบ แม้จะบอกว่าทำไปเพื่อชาติแต่แท้จริงส่วนลึกของจิตใจก็เพราะต้องการเข้าไปหาสุ หรือสรคมซึ่งกำลังรบอยู่ เป็นเหตุให้เจ้าหญิงถูกสะเก็ดระเบิดทำให้ทุกคนต้องเป็นห่วง นอกจากนี้ อารมณ์รักอิงฉาและน้อยใจ อันเกิดจากไม่สมหวังในความรัก เพราะเมื่อทราบความจริงว่าสุรักกับเพื่อนรักของพระองค์ พระองค์ทรงเลิกติดต่อกับเพื่อนโดยไม่ให้เหตุผล ความผิดหวังครั้งนี้เป็นแรงผลักดันให้เจ้าหญิงนำพลังทั้งหมดไปใช้ในการกู้ชาติบ้านเมือง และในที่สุดก็ทรงทำพระทัยได้ว่าพลโทสรคมและมณฑาทองเหมาะสมกันทั้งวัยวุฒิและคุณวุฒิโดยเฉพาะอย่างยิ่งทั้งสองมีเชื้อชาติเดียวกัน

3.4 ด้านทัศนคติต่อชีวิต คือ มุมมองหรือความเข้าใจชีวิตของตัวละครที่มีต่อตนเองและผู้อื่น ดังบทสนทนาระหว่างพลโทสรคมที่อธิบายหลังจากมณฑาทองกล่าวถึงคนกัมพูชาว่าเป็นคนชาติเดียวกันก็ควรที่จะสามัคคีกัน

“ที่มณพุดนั้นคือภาคทฤษฎี แต่ภาคปฏิบัตินี้เราต้อง
บวกกิเลสมนุษย์เข้าไปด้วย ทุกฝ่ายมีกิเลส”

(ภฤชนา อโศกสิน, 2544, หน้า 788)

จากข้อความตัวอย่างเป็นมุมมองของพลโทสรคมที่มีต่อโลกว่า สาเหตุของความแตกแยกที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเพราะมนุษย์มีกิเลส จึงทำให้เกิดการแก่งแย่งแข่งขัน กดขี่ข่มเหงแม้จะเป็นคนในบ้านเมืองเดียวกันก็ตาม หากใครอยู่ได้นานาจอของกิเลสแล้วย่อมสามารถทำได้ทุกสิ่ง นอกจากนี้ ความผิดหวังจากความรัก ความเจ็บปวดจากสงคราม ความไม่สงบภายในประเทศกัมพูชาที่กินระยะเวลายาวนาน เป็นเครื่องบ่มเพาะความเข้าใจโลกของเจ้าหญิงโสคนเทียและผู้ที่เห็นวัฏจักรของความสูญเสีย ความขัดแย้ง ความไม่ยั่งยืนของชีวิต เมื่อเข้าใจโลกก็เกิดความเมตตาและกลายเป็นมนุษยธรรมที่ตัวละครมีต่อเพื่อนร่วมโลก การมองโลกอย่างเข้าใจนอกจากผ่านมุมมองความนึกคิดของตัวละครแล้ว ผู้ประพันธ์ยังได้แฝงสิ่งที่เป็นอภัยทานไว้ในนามสกุลของตัวละครด้วย คือ พลโทสรคม อภัยอิทธิพล

4. การแสดงบทบาทของตัวละคร

บทบาทของตัวละครมีความเกี่ยวข้องกับสถานภาพของตัวละครโดยตรง เพราะการแสดงบทบาทโดยสัมพันธ์กับสถานภาพของตัวละครที่เป็นอยู่นั้น พระมหาสนอง

ปัจจุปการี (2553, หน้า 203) อธิบายเกี่ยวกับสถานภาพไว้ว่า เป็นตัวกำหนดในการแสดงสิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่มีต่อผู้อื่น สถานภาพสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประการ คือ สถานภาพที่ได้มาโดยกำเนิด เช่น เป็นหญิง เป็นชาย และสถานภาพที่ได้มาด้วยความสามารถหรือตำแหน่งหน้าที่ เช่น พ่อแม่ ครู อาจารย์ ทหาร ตำรวจ ทั้งนี้ตัวละครเอกในเรื่อง *จำหลักไว้ในแผ่นดิน* มีสถานภาพที่แตกต่างกัน คือ เจ้าหญิงโสคนเทียมีสถานภาพที่ได้มาโดยกำเนิด ได้แก่ มีเพศสภาพเป็นหญิง มีสถานภาพเป็นเจ้าหญิงเขมร ผู้เขียนได้ให้บทบาทของเจ้าหญิงโสคนเทียเป็นผู้หญิงแต่ต้องแบกรับภาระอันหนักอึ้งไว้ โดยทำให้พระองค์ทรงเป็นสตรีที่มีบทบาทและอำนาจหน้าที่สำคัญในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการเมือง การศึกษา และวัฒนธรรมประเพณี ในขณะที่ พลโทสรวง มีสถานภาพเป็นชายโดยกำเนิด และมีสถานภาพที่ได้มาโดยความสามารถ คือ ทหาร เขาได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่หลายประการ ตัวละครทั้งสองแสดงบทบาทและสิทธิสอดคล้องไปตามสถานภาพของตน บทบาทของตัวละครทั้งสองที่ปรากฏ ดังนี้

4.1 ด้านการเมือง เจ้าหญิงโสคนเทียทรงมีสิทธิในการเมือง โดยมีบทบาทสำคัญในการกู้ชาติ ทั้งบนดินและใต้ดิน ทรงเป็นตัวแทนสตรีในการแสดงความคิดเห็นเข้าร่วมประชุมนานาชาติและผู้นำทางการเมือง เจ้าหญิงเสด็จไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศตะวันตกและกลุ่มประเทศอาเซียนเพื่อให้อำนวยเหลือประเทศกัมพูชา ในขณะที่ผู้สมเ็จจะมีสถานภาพเป็นทหารแต่มีส่วนสำคัญต่อความเคลื่อนไหวทางการเมืองของประเทศกัมพูชาทั้งการเข้าไปร่วมรบกับทหารฝ่ายสมเ็จจนโรดมสีหนุ นอกจากนี้เขายังได้ดำรงตำแหน่ง “ผู้แทนพิเศษของนายกรัฐมนตรีไทย ประจำพระองค์สมเ็จจนโรดมสีหนุ ประมุขรัฐและประธานคณะมนตรีสูงสุดแห่งชาติกัมพูชา” จากบทบาทดังกล่าวเท่ากับว่าเขาเป็นตัวแทนที่เป็นรูปธรรมในการเลือกข้างของรัฐบาลไทยที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชา

4.2 ด้านการศึกษา เจ้าหญิงโสคนเทีย มีบทบาทในการศึกษาทั้งการศึกษาของพระองค์ คือ การเดินทางไปศึกษาต่างประเทศ รวมถึงการติดตามข่าวสารบ้านเมืองตลอดเวลา นอกจากนี้ยังส่งเสริมประชาชนในชาติให้ได้รับการศึกษา ทรงเห็นว่าประชาชนของพระองค์ที่ด้อยความรู้ความสามารถจะทำให้ชาติไม่สามารถพัฒนาไปได้ และประชาชนจะถูกกดขี่จากความไม่รู้ของตน เมื่อพระองค์เสด็จไปเยี่ยมประชาชนที่ค่ายผู้ลี้ภัย ทรงขอร้องให้ครูชาวกัมพูชาที่ปรารถนาจะกลับประเทศอยู่ที่ค่ายผู้ลี้ภัยก่อน

เพื่อสอนหนังสือให้แก่ประชาชนกัมพูชาที่ยังอยู่ในค่าย ตัวละครยังไม่ปรากฏบทบาทในด้านนี้เนื่องจากผู้ประพันธ์มุ่งนำเสนอบทบาทของสุในด้านการปฏิบัติหน้าที่ของทหารไทยมากกว่าด้านอื่น

4.3 ด้านวัฒนธรรมประเพณี ในด้านวัฒนธรรมประเพณีสะท้อนผ่านฉลองพระองค์ของเจ้าหญิงโสคนเทียอยู่เสมอ ด้วยการนุ่งผ้าชั้นพระตะบอง ทรงสนับสนุนให้มีการแสดงศิลปวัฒนธรรมประจำชาติในค่ายอพยพ และมีดำริในการฟื้นฟูปราสาทนครวัดอันเป็นสถานที่ที่ธำรงไว้ซึ่งศิลปะสำคัญของชาติ นับว่าพระองค์ทรงเป็นสตรีที่เพียบพร้อมด้วยคุณลักษณะของหญิงสาวผู้งดงามที่ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติควบคู่กับการมีอำนาจต่อสู่ทางการเมืองเพื่อประเทศชาติ ตัวละครยังไม่ปรากฏบทบาทด้านนี้เด่นชัด

4.4 ด้านการทหาร สุหรือพลโทสรคมมีบทบาททางการทหารที่เด่นชัด คือพิทักษ์ รักษาเอกราชความมั่นคงของรัฐ และผลประโยชน์ของชาติ ซึ่งพลโทสรคมได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างไม่บกพร่อง โดยเขาเป็นตัวแทนของทหารและรัฐบาลไทยในการถวายความอารักขาและอำนวยความสะดวกแก่เจ้าหญิงในช่วงที่พระองค์พำนักอยู่ประเทศไทย เมื่อเกิดการสู้รบระหว่างเวียดนามกับเขมรหนักขึ้นเขาได้ไปปฏิบัติหน้าที่เป็นที่ปรึกษาการยุทธของขบวนการกู้ชาติเขมรในชมรมโอเวง คอยให้คำแนะนำและร่วมรบไปกับทหารเขมร ต่อมาเขาได้รับตำแหน่งสำคัญคือ เป็นผู้ประสานงานพิเศษของรัฐบาลไทย โดยมีหน้าที่ร่วมกับกลุ่มประเทศต่าง ๆ เพื่อช่วยให้เกิดสันติภาพในกัมพูชา การชูตัวละคร สุ ในบทบาทนี้สอดคล้องกับเจตนาของผู้ริเริ่มให้มีการประพันธ์นวนิยายเรื่องนี้ที่ต้องการนำเสนอการทำงานของทหารไทย เจ้าหญิงโสคนเทียไม่ปรากฏบทบาทในด้านนี้

ปฏิสัมพันธ์ของตัวละครเอกกับบริบททางสังคมในนวนิยายเรื่องจำหลักไว้ในแผ่นดิน

ผู้วิจัยแบ่งปฏิสัมพันธ์ของตัวละครเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ระดับบุคคล ปฏิสัมพันธ์ระดับสังคม และปฏิสัมพันธ์ระดับประเทศ

1. ปฏิสัมพันธ์ระดับบุคคล เป็นปฏิสัมพันธ์ของตัวละครที่เกี่ยวข้องกับบุคคล ซึ่งตัวละครในเรื่องมีความสัมพันธ์ระดับบุคคลได้แก่ เพื่อน คนรัก เพื่อนร่วมงาน และเพื่อนร่วมโลก ดังนี้

1.1 ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน เป็นความสัมพันธ์ของเจ้าหญิงโสคนเทีย และมณฑาทอง ทั้งสองมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เป็นที่ปรึกษาปัญหาชีวิตของกัน และกันทั้งเรื่องการเมืองและเรื่องส่วนตัว มณฑาทองเป็นผู้หญิงไทยคนเดียวที่เจ้าหญิงทรงให้ความไว้วางพระทัย พระองค์เองก็เป็นที่พึ่งทางใจให้แก่เพื่อน คอยเตือนสติเพื่อน เมื่อครั้งที่มณฑาทองมีปัญหาคบครว้ แต่ความสัมพันธ์ของทั้งสองก็ขาดสะบั้นลง เพราะรักผู้ชายคนเดียวกัน คือ สุ หรือ พลโทสรคม

ความสัมพันธ์ระหว่าง สุ และเจ้าหญิงโสคนเทีย เป็นความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งของเพื่อน ในตอนต้น แต่ต่อมาความรู้สึกของเจ้าหญิงโสคนเทียพัฒนาไปเป็นความรัก ทรงเปิดเผยความรู้สึกของพระองค์อย่างชัดเจนว่ารู้สึกอย่างรักกับทหารไทยทั้งคำพูดและการกระทำ แต่สุก็อาศัยความชอบธรรมตามหน้าที่ในการดูแลเจ้าหญิงให้อยู่ในขอบเขต แม้บางครั้งก็ยากที่จะห้ามใจ เพราะแท้จริงแล้วเขาก็รู้สึกดีกับเจ้าหญิง เพียงแต่มีคนที่ฝักใฝ่ใจ รวมถึงสถานะของเจ้าหญิงและเขาแตกต่างกัน หากเกิดความผิดพลาดในเรื่องส่วนตัวอาจส่งผลต่อความมั่นคงของชาติ จึงทำให้พลโทสรคมใช้ชีวิตดีไฟแต่ต้นลม เช่น ครั้งหนึ่งเขาซื้อกำไลหยกจากประเทศจีนมาตั้งใจจะถวายแด่เจ้าหญิง แต่เมื่อคิดถึงผลที่จะเกิดขึ้นเหมือนเป็นการให้ความหวังเจ้าหญิงเขาจึงไม่ได้ให้ในที่สุด

1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างคนรัก เป็นความสัมพันธ์ของพลโทสรคม (สุ) กับมณฑาทอง พลโทสรคมเป็นชายหนุ่มที่มีความรักมั่นคง ไม่ว่าจะผ่านไบนานเท่าใด ก็ยังคงคิดถึงมณฑาทองเสมอ เขาเก็บรูปของหญิงสาวไว้กับตัวตลอดเวลา เมื่อเหตุการณ์นำทั้งสองมาพบกันอีกครั้งจึงทำให้เขาพยายามรักษาความรักครั้งนี้อย่างดีที่สุด นอกจากความรักแล้ว ความรู้สึกผิดเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ฝักใฝ่ใจเขา การที่เขาไม่ติดต่อมณฑาทองหลังจากที่แม่ของเธอขอร้อง ทำให้เธอเสียใจจึงไปแต่งงานกับนายแพทย์ฝรั่งเศส และลงเอยด้วยการหย่าร้าง สุรู้สึกว่าเป็นความผิดของตนเอง จึงทำให้มณฑาทองอยู่ในความนึกคิดของเขามาตลอด

1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างสรคม ในนามหัวหน้านิล เป็นที่ปรึกษาการยุทธของขบวนการกู้ชาติชมรมโอเวงกับพันเอกเจีย วาริน ผู้บัญชาการกองพลทหารเขมรกู้ชาติ เขาให้ความช่วยเหลือกัมพูชาทั้งในฐานะหัวหน้าและปฏิบัติกับชาวกัมพูชาเหมือนพี่น้อง มีจิตวิทยาในการสื่อสาร ดังข้อความตัวอย่าง

“ริน” ชายหนุ่มจับมือพันเอกผู้เลิศจร้อมหาญกล้าไว้
มันคง แม้พิชสงแห่งอาฆาตนั้นรุนแรง หากก็ยังแพ้พิชร้ายของ
ความย่อยยับ “รินต้องคิดให้ตก ทำใจให้เข้มแข็งให้ได้ก่อน
น้องจะออกไปบัญชาการรบทั้งทุกทิศทุกอย่างนี้ไม่ได้ ไม่ได้เด็ดขาด
พี่ไม่อนุญาตนะ ไม่ให้ไป”

(ภฤณณา อโศกสิน, 2544, หน้า 272)

จากบทสนทนาของสุแสดงให้เห็นว่า ตัวละครมีจิตวิทยาในการพูด
โดยการแสดงออกถึงความรู้สึกในนามทหารไทยที่เข้ามาช่วยเหลือกองกำลังทหารของ
กัมพูชาในรูปแบบที่เห็นใจและเข้าใจน้อง เมื่อความสัมพันธ์ฉันพี่น้องนำไปใช้กับเพื่อน
ร่วมงานจึงทำให้เขาได้รับมากกว่าความเคารพ คือ ได้รับความไว้วางใจและความรัก
จากทหารเขมรตามมาอีกด้วย

1.4 ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมโลก ความสัมพันธ์นี้เป็นความสัมพันธ์
แบบมนุษยชนหนึ่งต่อเพื่อนทั้งหลายไม่เจาะจงว่าเขาคนนั้นจะเป็นใคร มีเชื้อชาติ
ศาสนาใด พลโทสรคมไชนนุชยุทธมในการร่วมรบกับกัมพูชาเพื่อประเทศไทยก็จริง
แต่การทำงานของเขานั้นเป็นไปเพื่อความสงบสุขของเพื่อนทุกคนบนโลกใบนี้ ดังข้อความ
ตัวอย่าง

“มิว่าประวัติศาสตร์ของชาติไทยหรือชาติใดที่เขาเห็นว่า
คือเพื่อนร่วมโลก เขมร ญวน ลาว พม่า นั่นคือเพื่อนบ้าน มีความ
สำคัญเป็นอย่างยิ่ง เขาตระหนักในความมั่นคงตรงนี้นานแล้ว
พร้อมกันนั้นก็ทุกทิศ ทุกทิศด้วยชีวิตทั้งชีวิต”

(ภฤณณา อโศกสิน, 2544, หน้า 23)

จากข้อความดังกล่าว เป็นความนึกคิดของตัวละครสุที่เขามองว่าตนเอง
และทุกคนบนโลกใบนี้คือเพื่อน ดังนั้นการที่เขาได้มีส่วนเข้าไปร่วมรบกับกองกำลังของ
ทหารกัมพูชา จึงไม่ได้ทำไปเพียงเพราะหน้าที่ของทหารไทยอย่างเดียวแต่เป็นการทำ
เพื่อผู้อื่นในฐานะของเพื่อนร่วมโลก ส่วนเจ้าหญิงโสคนเทียนนั้นทรงมีความสัมพันธ์กับผู้คน
หลายประเทศ เพราะพระองค์ต้องเจริญสัมพันธ์ไมตรีในระดับสากลเพื่อขอความช่วยเหลือ
ในการช่วยเหลือประเทศกัมพูชา

2. ปฏิสัมพันธ์ระดับสังคม เป็นความสัมพันธ์ของตัวละครที่เกี่ยวข้องด้วยสิ่งต่าง ๆ อันเป็นองค์ประกอบของสังคม ได้แก่ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และค่านิยม ในเรื่อง *จำหลักไว้ในแผ่นดิน* ปฏิสัมพันธ์ด้านนี้ไม่เด่นชัดนักเนื่องจากผู้ประพันธ์ต้องการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการทำงานของทหารไทยมากกว่า การนำเสนอการดำรงชีวิตของตัวละคร จึงมีความสัมพันธ์ระดับสังคมปรากฏผ่านพฤติกรรมของตัวละครในด้านวัฒนธรรมปรากฏอยู่ไม่มาก เช่น การนอนกลางวัน หลังจากรับประทานอาหารกลางวันแล้วเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่คนกัมพูชาจะต้องนอนกลางวัน ดังที่เจ้าหญิงโสคนเทียบอกกับสูว่า ต้องนอนพักกลางวันก่อนที่จะออกไปเที่ยวข้างนอก

3. ปฏิสัมพันธ์ระดับประเทศ เป็นความสัมพันธ์ของตัวละครที่เกี่ยวข้องกับความ เป็นไปในระดับกว้างของชาติ นวนิยายเรื่องนี้ได้แสดงปฏิสัมพันธ์ระดับประเทศในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การศึกษา การเมืองการปกครอง ประวัติศาสตร์และบ้านเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ดังนี้

3.1 ด้านการศึกษา จากเรื่องพบว่า ประชาชนกัมพูชาให้ความสนใจในการเรียนภาษาไทย ในตอนที่เจ้าหญิงโสคนเทียหนีเข้ามาในประเทศไทยแล้วได้พบกับสูสามารถสื่อสารภาษาไทยได้อย่างคล่องแคล่วเพราะพระองค์ทรงเรียนภาษาไทย และบอกว่าคนกัมพูชาที่มีการศึกษาจะเริ่มเรียนภาษาไทยกันมากขึ้น นอกจากนี้ ยังสะท้อนให้เห็นถึงความนิยมไปศึกษายังประเทศฝรั่งเศสของคนกัมพูชาอีกด้วย เนื่องจากสมัยที่ฝรั่งเศสเข้าไปปกครองประเทศกัมพูชาได้สร้างบรรทัดฐานใหม่ในสังคม ผู้ที่จะสามารถเข้าไปทำงานในระบบการปกครองของฝรั่งเศสได้ต้องมีความรู้ภาษาฝรั่งเศส จะทำให้ได้รับตำแหน่งและสถานะสูงในสังคม ในช่วงเวลานั้นโรงเรียนในประเทศกัมพูชายังมีน้อยผู้ที่ต้องการศึกษาในระดับสูงต้องไปศึกษาต่างประเทศ ดังที่ธิบัติ บัวคำศรี (2547, หน้า 36) ได้กล่าวถึงการศึกษาของประเทศกัมพูชาไว้ว่า นอกจากจำนวนและโอกาสในการเข้าศึกษาที่จำกัดแล้ว การศึกษาชั้นสูงในกัมพูชาที่เกิดขึ้นช้ามาก โรงเรียนที่สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาอย่างเต็มรูปแบบเพิ่งมีใน ค.ศ. 1935 คือ ลีเซ็สวู้ดท์ และเมื่อลีเซ็แห่งนี้เปิดมาได้ 5 ปี ก็เพิ่งมีผู้สำเร็จการศึกษาเพียง 4 คน ลีเซ็สวู้ดท์เป็นสถาบันการศึกษาระดับสูงที่สุดในกัมพูชา ผู้ที่จะศึกษาในระดับอุดมศึกษาต้องไปศึกษาที่เวียดนามหรือฝรั่งเศส

3.2 ด้านการเมืองการปกครอง จากเนื้อหาของเรื่องเป็นการสะท้อนการปกครองกัมพูชาโดยเขมรแดง ในระบอบคอมมิวนิสต์ ภายใต้การนำของพอล พต เมื่อเขมรแดงเข้าคุมอำนาจได้กำจัดและล้มล้างระบบศักดินาเดิม มีการกวาดต้อนผู้คนออกมาจากกรุงพนมเปญ ในนวนิยายได้บรรยายฉากความทุกข์ยากของประชาชนขณะถูกกวาดต้อนออกจากเมืองหลวงผ่านการอ่านข่าว การเขียนจดหมาย และคำบอกเล่าของเจ้าหญิงโสคนเทีย นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอเหตุการณ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2518-2536 ทำให้เราเห็นภาพรวมของปัญหาทางการเมืองการปกครองของกัมพูชาที่เรื้อรังมาก่อนหน้านั้นที่ชนชั้นผู้นำมีความขัดแย้งกัน และเริ่มชัดเจนขึ้นในสมัยรัฐบาลภายใต้การนำของนายพลลอน นอล ที่มีการปกครองประชาชนแบบไม่เสมอภาค ในที่สุดจึงเกิดการปิดล้อมกรุงพนมเปญของกลุ่มเขมรแดง ทำให้เห็นภาพการปกครองโดยระบอบคอมมิวนิสต์จากนั้นเป็นการเข้าควบคุมกัมพูชาของเวียดนาม การแบ่งฝักฝ่ายเป็นเขมรหลายฝ่ายจนถึงวาระการประชุมสันติภาพ นำไปสู่การเลือกตั้งในประเทศกัมพูชาโดยสหประชาชาติ

3.3 ด้านประวัติศาสตร์และบ้านเมือง ประวัติศาสตร์ของประเทศกัมพูชาถูกเล่าผ่านจดหมายของเจ้าหญิงโสคนเทีย ผ่านความนึกคิดและบทสนทนาของคู่ดังข้อความตัวอย่าง

... ความลำบากยุ่งยากของกัมพูชาที่เกิดขึ้นติดต่อกันมายาวนานผิดปกตีย่อมต้องมีสาเหตุเดียว นับจากการแย่งชิงราชบัลลังก์ของอดีตกษัตริย์เขมร การถูกรุกรานจากญวน แล้วยังตกเป็นเมืองขึ้นของไทยหลายครั้ง คือ สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชแห่งกรุงสุโขทัยและสมัยกรุงศรีอยุธยา จากนั้นก็เปลี่ยนมือเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสอีก 90 ปี แล้วยังถูกแทรกแซงด้วยบทบาทของสหรัฐอเมริกาเพื่อสกัดกั้นการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในอินโดจีน จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2513 จึงสนับสนุนนายพลลอนนอลให้ทำรัฐประหารปลดสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอออกจากตำแหน่งประมุขของรัฐ แล้วเปลี่ยนการปกครองเป็นแบบสาธารณรัฐ

(กฤษณา อโศกสิน, 2544, หน้า 460)

จากข้อความดังกล่าว เป็นการเล่าประวัติศาสตร์ของประเทศกัมพูชาผ่านความนึกคิดของตัวละคร ทำให้ผู้อ่านเห็นปัญหาของประเทศกัมพูชาที่เรื้อรังตั้งแต่อดีต

อันเกิดจากความขัดแย้งภายในประเทศ เมื่อประเทศชาติอ่อนแอ จึงถูกแทรกแซงจากภายนอก ทำให้ประเทศกัมพูชาเดินทางมาถึงสถานการณ์ที่ย่ำแย่บ้านเมืองขาดความสงบสุข ความเจริญก้าวหน้าหยุดพัฒนา ดังบทสนทนาที่พลโทสรคมพูดถึงสภาพบ้านเมืองกัมพูชาภายหลังสงครามให้มณฑลทาง

“แย่มากเลยมณ แย่มาก ๆ น้ำไฟ การคมนาคมสื่อสาร อยู่ในสภาพที่แย่มาก ด้านอนามัยก็ไม่มีแพทย์พยาบาลรองรับ เพียงพอ เพราะโรคในเขมรนี้ร้ายกาจมาก โดยเฉพาะไข้มาลาเรียมณก็รู้พอดีพอร้ายก็ตาย ไม่ตายก็ขึ้นสมอง”

(กฤษณา อโศกสิน, 2544, หน้า 775)

ภายหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าวประเทศกัมพูชาต้องดำเนินการฟื้นฟูทั้งสภาพบ้านเมืองและจิตใจของประชาชนต่อไป

3.4 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาที่ปรากฏในเรื่องมีทั้งความสัมพันธ์เชิงบวกและเชิงลบแสดงออกผ่านเจ้าหญิงโสคนเทียและสุ ดังนี้

3.4.1 ความสัมพันธ์เชิงบวก ประเทศไทยและประเทศกัมพูชามีความสัมพันธ์กันมายาวนาน ดังตัวอย่างที่เจ้าหญิงโสคนเทียตรัสกับสุ

“ฉันนะหรือจะเยาะเย้ยคนไทย อย่าลืมนะ ฉันมีเพื่อนรักเป็นคนไทยนะ องค์กรักษ์ก็เป็นไทย พระเจ้าอยู่หัวของฉันก็เคารพนับถือพระเจ้าอยู่หัวของคุณ บรรพบุรุษของฉันก็เคยเข้ามาอยู่ในราชสำนักของพระเจ้ากรุงสยาม...”

(กฤษณา อโศกสิน, 2544, หน้า 187)

จากข้อความดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างตัวละครเอกที่เป็นเจ้าหญิงกัมพูชา ทหารไทย และคนไทย รวมถึงการแสดงให้เห็นสายสัมพันธ์ของพระราชวงศ์ไทยและกัมพูชาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ เจ้าหญิงทรงเป็นตัวแทนคนกัมพูชาในการแสดงความขอบคุณเข้าใจและซาบซึ้งน้ำใจของคนไทยดังตัวอย่าง

“ฉันเข้าใจอยู่แล้วก็เห็นใจประเทศไทย” เจ้าหญิงรับสั่งด้วยน้ำพระทัยแท้จริง “ไทยจำเป็นต้องรักษามลประโยชน์ทุกวิถีทางของไทยไว้ เพราะไทยมีทั้งเอกราชและอธิปไตยมีความมั่นคงปลอดภัยของชาติที่จะต้องรักษามีเกียรติภูมิบนเวทีการเมืองระหว่างประเทศ ไทยจำเป็นต้องยอมทำบางอย่างที่ไม่อยากทำเป็นต้นว่า ส่งทหารมาช่วยเหลืออย่างลับ ๆ ที่นี้ ตรงนี้ ตรงที่ไม่มีการอยากมา”

(กฤษณา อโศกสิน, 2544, หน้า 433)

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์อันดีที่เด่นชัดในเรื่องคือความสัมพันธ์ทางทหาร ที่ไทยให้กองกำลังสนับสนุนกัมพูชา รวมถึงอำนวยความสะดวกในส่วนที่สามารถทำได้ ซึ่งปรากฏอยู่ตลอดการดำเนินเรื่อง

3.4.2 ความสัมพันธ์เชิงลบ ประเทศไทยและประเทศกัมพูชา มีประวัติศาสตร์ทั้งดีและไม่ดีร่วมกันมายาวนานจึงทำให้ตัวละครในเรื่องมีความหวาดระแวงต่อกัน โดยในตอนต้นเรื่อง เจ้าหญิงโสคนเทียทรงไม่ทราบว่าสู่เป็นใคร แต่ท่าทางของเขาทำให้ทรงไม่สามารถวางพระทัยได้เต็มที่เพราะพระองค์เข้ามาอยู่ในแผ่นดินไทย โดยที่ไม่แน่ใจว่าทหารและรัฐบาลของไทยจะมีท่าทีต่อกัมพูชาอย่างไร หรือแม้แต่ตัวเองก็สงสัยว่าเจ้าหญิงโสคนเทียจะเป็นสายลับทำงานให้เขมรแดง นอกจากนี้ตัวละครยังพูดเสมอว่าไทยไม่ชอบเขมร และเขมรไม่ชอบไทย ซึ่งเป็นเพียงความคิดของคนบางคนเท่านั้น ในความเป็นจริงทางด้านประวัติศาสตร์ความขัดแย้งของประเทศไทยและประเทศกัมพูชาดำเนินควบคู่กับการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาตลอด จึงทำให้ประชาชนทั้งสองประเทศมีทัศนคติที่ดีและไม่ดีต่อกัน ซึ่งเป็นธรรมชาติของประเทศที่อยู่ติดกัน

อภิปรายผล

นวนิยายเรื่อง *จำหลักไว้ในแผ่นดิน* ผู้เขียนมุ่งหวังให้เห็นการทำงานของทหารไทยตามแนวชายแดน โดยอาศัยเหตุการณ์ความไม่สงบภายในประเทศเพื่อนบ้านเป็นเหตุของเรื่องจึงมีการสร้างตัวละครให้มีภูมิหลัง บุคลิกภาพทั้งภายนอก ภายใน และบทบาทของตัวละครที่สอดคล้องกับแก่นของเรื่องอย่างชัดเจน โดยเจ้าหญิงโสคนเทียมีเพศสภาพเป็นหญิง รูปร่างหน้าตาบ่งบอกชาติพันธุ์ สถานภาพความเป็นเจ้าหญิงเอื้อให้การดำเนิน

การช่วยเหลือของรัฐบาลไทยต่อประเทศกัมพูชาเป็นไปได้อย่างมีระบบ ความเป็นชาย
ภายใต้สถานภาพทหารไทยของสุทำให้การช่วยเหลือกัมพูชาเริ่มต้นด้วยดี นอกจากนี้
เจ้าหญิงโสคนเทียเห็นว่าป็นสตรีแห่งภูมิภาคอาเซียนคนหนึ่งที่ถูกขึ้นต่อสู่ทางการเมืองเพื่อ
ความผาสุกของประเทศ สอดคล้องกับบทความธนพร หมูคำ (2559) เรื่อง การประกอบ
สร้างภาพแทนสตรีในวรรณกรรมอาเซียนกับบทบาททางการเมืองที่ระบุถึงสัญลักษณ์ใช้
สตรีกับการต่อรองทางสังคมและการเมืองโดยสตรีมีความอ่อนโยน สง่างาม ฉลาด
มีการศึกษา มุ่งมั่นอดทน และเห็นว่าการเมืองเป็นเรื่องของทุกคน โดยใช้ความรู้เป็น
เครื่องมือต่อสู้ตามระบอบประชาธิปไตยและร่วมต่อสู้กับชาติกับผู้ชาย เจ้าหญิงโสคนเทีย
เป็นผู้ที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ของประเทศพระองค์ รวมถึง
เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทสังคมที่พระองค์เข้าไปปฏิสัมพันธ์ เราสามารถนำมาพิจารณาถึง
การเมืองการปกครองของประเทศกัมพูชาตั้งแต่อดีตได้ว่า ประเทศกัมพูชามีความขัดแย้ง
ภายในเป็นเหตุให้ผู้นำต้องไปขอความช่วยเหลือจากต่างชาติทำให้ประเทศกัมพูชาเป็น
ประเทศหลายฝ่าย การที่ผู้นำประเทศทำไปทั้งหมดนั้นอาจเพียงเพราะต้องการนำพา
ประเทศชาติไปสู่ความมีเอกราชของตนอย่างแท้จริง

ด้านปฏิสัมพันธ์ของตัวละครกับบริบทสังคม ผู้ประพันธ์ได้แสดงผ่านความสัมพันธ์
ของตัวละครเอกกับเพื่อน เพื่อนร่วมงาน คนรัก เพื่อนร่วมโลก ความสัมพันธ์ในระดับ
ประเทศ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษา ภาพประวัติศาสตร์ การเมือง
การปกครองของประเทศกัมพูชา ที่ถูกคุกคามจากผู้แสวงผลประโยชน์ภายนอกทำให้
เกิดความแตกแยกภายใน ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชามีทั้งเชิงบวก
และลบเป็นธรรมชาติของประเทศบ้านใกล้เรือนเคียง การที่ประเทศไทยเข้าไปมีส่วนร่วม
ช่วยเหลือกัมพูชาเป็นเหตุที่เราเลี่ยงไม่ได้ เมื่อไฟไหม้บ้านที่ติดกับเรา เราจำเป็นต้องไป
ช่วยดับไฟเพื่อไม่ให้ไฟลามเข้ามาในบ้าน ทั้งหมดนี้ได้สะท้อนผ่านเจ้าหญิงโสคนเทีย
ซึ่งเป็นการจำลองความรู้สึกนึกคิดของผู้นำประเทศกัมพูชา และแสดงเหตุผลที่ทหาร
และรัฐบาลไทยต้องเข้าไปมีส่วนร่วม ในความขัดแย้งของประเทศกัมพูชาผ่านการปฏิบัติ
หน้าที่ของตัวละคร สุ (พลโทสรคม)

การสร้างตัวละครและปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวละครกับบริบททางสังคมที่ปรากฏ
ในนวนิยายเรื่องนี้แสดงให้เห็นความเสียสละเพื่อชาติบ้านเมือง และเห็นผลกระทบของ
ความไม่สามัคคีที่นำไปสู่ความล้มเหลวของชาติที่สื่อสารผ่านตัวละคร สอดคล้องกับเจตนา

ของผู้ประพันธ์ที่ต้องการให้เห็นการทำงานของทหารไทย นับว่า *จำหลักไว้ในแผ่นดิน* เป็นนวนิยายอีกหนึ่งเรื่องที่ให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ และสามารถเชื่อมโยงผู้อ่านให้เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับประชาคมอาเซียนได้ อีกทั้งยังเป็นเครื่องเตือนใจแก่ผู้อ่านคนไทยให้รักและสามัคคีกัน ประวัติศาสตร์ของประเทศเพื่อนบ้าน เป็นบทเรียนที่จ่ายด้วยชีวิตนับแสนนับล้าน ควรแก่การนำมาเป็นอนุสติเตือนใจว่าไม่ควรจะกระทำให้เกิดขึ้นกับบ้านเมืองได้อีก ความผิดพลาดทางใจของใครบางคนในประวัติศาสตร์ สร้างความเจ็บปวดความทุกข์กายใจอย่างสาหัสต่อเพื่อนร่วมชาติ เพื่อนร่วมโลก ไม่เว้นแม้กระทั่งผู้ก่อเหตุนั้นเอง แม้ความผิดพลาดนั้นเกิดขึ้นมาแล้ว เราควรมอบความเมตตาให้ความเป็นธรรมแก่เพื่อนมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นชนชาติใดก็ตาม คุณค่าของนวนิยายเรื่องนี้ไม่เพียงแต่ถูกบันทึก หากควรแก่การจารึกโดยจำหลักไว้ในทุกผืนแผ่นดิน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

การวิจัยนี้เป็นการศึกษานวนิยายเรื่อง *จำหลักไว้ในแผ่นดิน* ที่มุ่งศึกษาวิเคราะห์ตัวบทตามรูปแบบการวิเคราะห์วรรณกรรมเพื่อให้เห็นการสร้างตัวละครภายใต้บริบทของแก่นเรื่องและแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเอกกับสังคม หากมีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าของวรรณกรรมเรื่องนี้ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจะเป็นการเพิ่มมุมมองวรรณกรรมในมิติที่หลากหลายขึ้น เป็นประโยชน์ต่อการสร้างความรู้สร่วมกันระหว่างประชาชนในอาเซียนตามแนวทางการพัฒนาประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

ควรมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครกับบริบททางสังคมในนวนิยายไทยที่เกี่ยวข้องกับประเทศอื่นโดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อสร้างความเข้าใจในมิติต่าง ๆ ของสังคมและมนุษย์ กระตุ้นให้เกิดการสร้างทัศนคติที่ดีและมีความเข้าใจต่อประเทศอื่นในภูมิภาคอาเซียน

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้ เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง ตัวละครเอกในนวนิยายกัมพูชา
ร่วมสมัยของนักประพันธ์ไทย: กลวิธีการประกอบสร้างและปฏิสัมพันธ์กับบริบทสังคม

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

รายการอ้างอิง

- กฤษณา อโศกสิน [นามแฝง]. (2544). *จำหลักไว้ในแผ่นดิน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ดับเบิ้ลนายน์.
- จิราภา เต็งไตรรัตน์, นพมาศ อึ้งพระ (ธีรเวคิน), รัจรี นพเกตุ, รัตนา ศิริพานิช, วารุณี ภูวสรกุล, ศรีเรือน แก้วกังวาล, ศันสนีย์ ตันติวิท, สิริอร วิชชาวุธ และอุบลวรรณ ภาวนานนท์. (2552). *จิตวิทยาทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สามลดา.
- ธนพร หมูคำ. (2559). การประกอบสร้างภาพแทนสตรีในวรรณกรรมอาเซียนกับบทบาททางการเมือง, *วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*, 6(2), 116-128.
- ธวัช ปุณโณทก. (2527). *แนวทางการศึกษาวรรณกรรมปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- จิตติ บัวคำศรี. (2547). *ประวัติศาสตร์กัมพูชา*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- นพพร ประชากุล. (2552). วรรณกรรมศึกษา: การวิเคราะห์นัย. ใน นพพร ประชากุล, *ยกอักษรย้อนความคิด เล่ม 1 ว่าด้วยวรรณกรรม* (หน้า 149-170). กรุงเทพฯ: อ่านและวิภาษา.
- พระมหาสนอง ปังใจปการี. (2553). *มนุษย์กับสังคม*. กรุงเทพฯ: แอคทีฟ พรินท์.
- วิทย์ ศิวะศรียานนท์. (2541). *วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: ธรรมชาติ.
- สายทิพย์ นุกูลกิจ. (2537). *วรรณกรรมไทยปัจจุบัน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พินเณศ พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์.